

Renselkade te Winschoten (gemeente Oldambt)

Een Archeologisch Bureauonderzoek



Administratieve gegevens

provincie:	Groningen
gemeente:	Oldambt
plaats:	Winschoten
toponiem:	Renselkade
bevoegd gezag:	gemeente Oldambt
opdrachtgever:	mevr. E. Flooren, gemeente Oldambt
centrumcoördinaat:	265921 - 574167
kaartbladen:	13 A
OM-nummer:	66016
beheer documentatie:	Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Oldambt en E-depot
uitvoerder:	Libau
rapport:	15-70
auteur:	M. van Geffen MA
autorisatie:	drs. J. Molema
telefoon:	050-3126545
fax:	050-3123362
e-mail:	info@libau.nl

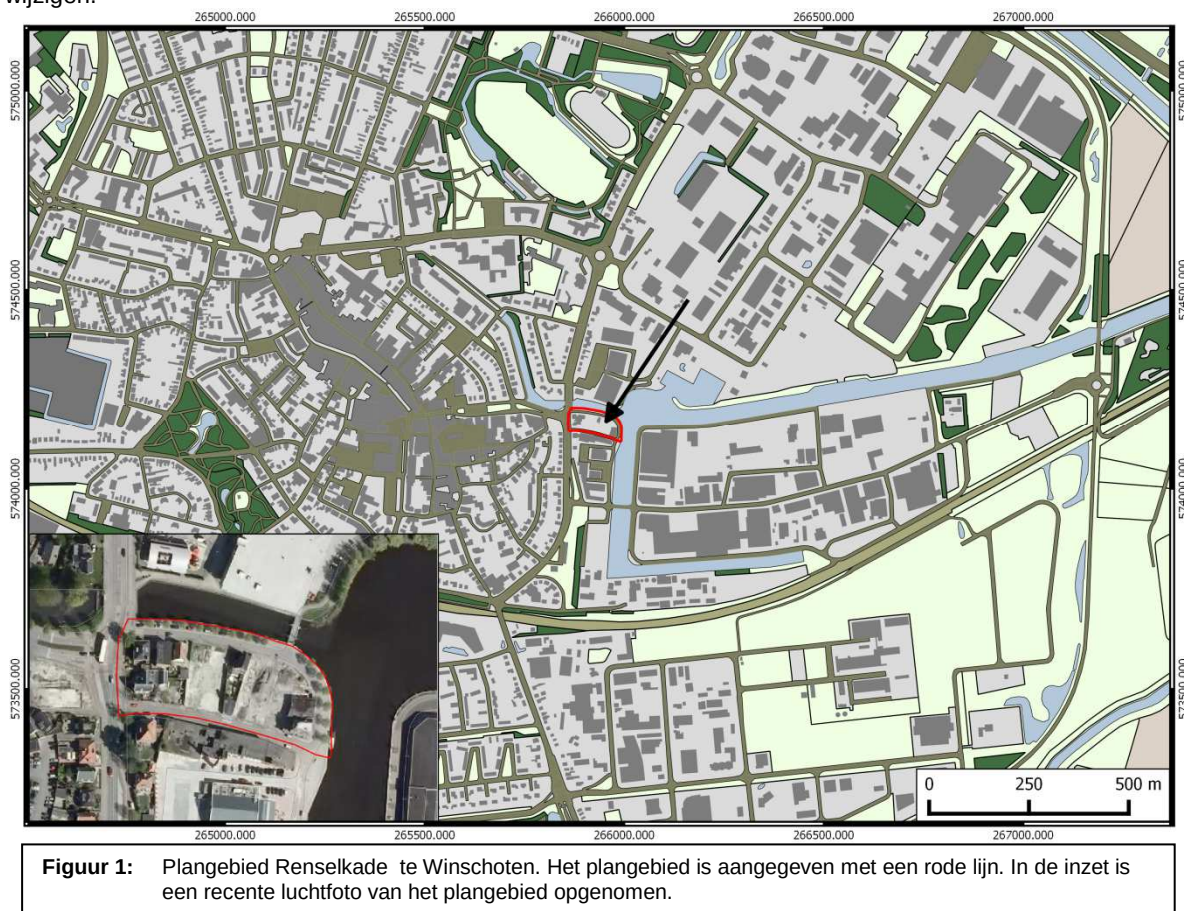


Renselkade te Winschoten (gemeente Oldambt)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Oldambt, vertegenwoordigd door mevr. E. Flooren, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Renselkade te Winschoten (zie figuur 1). De aanleiding voor dit onderzoek is het voornemen van de gemeente Oldambt om binnen het plangebied het bestemmingsplan te wijzigen.



Figuur 1: Plangebied Renselkade te Winschoten. Het plangebied is aangegeven met een rode lijn. In de inzet is een recente luchtfoto van het plangebied opgenomen.

Informatie

Het plangebied ligt in de bebouwde kom van Winschoten, ten zuiden van de Rensel. De Rensel is een oude rivier die is gekanaliseerd en grotendeels is gedempt. Ten westen van het plangebied sloot de Rensel via de Venne aan op het Winschoterdiep.

De nederzetting Winschoten is in de middeleeuwen (11^{de} eeuw) ontstaan op de plek waar de handelsweg tussen Groningen en Münster de watergang de Rensel kruiste. Winschoten ligt op de rand van een pleistocene opduiking, het zogenaamde "Schiereiland van Winschoten". Gedurende de late middeleeuwen ontstond de Dollard, een zeeboezem die zich steeds verder uitbreidde en tijdens een stormvloed in 1509 haar grootste omvang bereikte. Het water reikte toen tot pal ten oosten en zuiden van Winschoten.

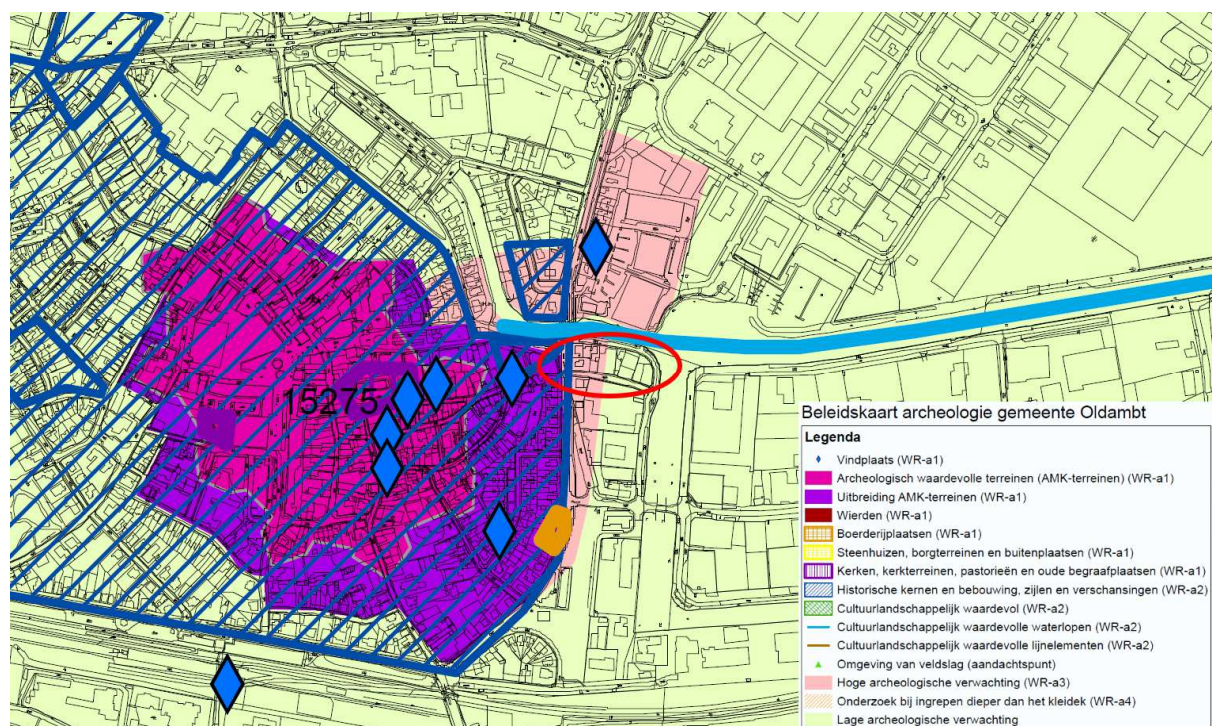
Het landschap van Winschoten en omgeving is een dekzandlandschap waarop in de loop der tijd een veenpakket ontstond. Dit veenpakket werd vervolgens door de Dollard overspoeld en afgedekt met klei. Het dekzandlandschap was in de prehistorie (met name in de steentijd) geschikt voor bewoning. In de loop van de bronstijd of mogelijk al eerder raakten de zandgronden grotendeels overgroeid met veen. Hierdoor werd de bewoning bemoeilijkt en uiteindelijk zelfs onmogelijk. In de loop van de middeleeuwen werd de veengrond in cultuur gebracht en raakte het gebied opnieuw bewoond. Door ontwatering en gebruik van het veen trad krimp en oxidatie op en daalde het maaiveld geleidelijk. Hierdoor kreeg men te kampen met wateroverlast vanuit het nog

niet ontgonnen veengebied. Door de maaiveldvaling kon het water vanuit de Eems diep het land binnendringen en ontstond de Dollard. De kleigronden rondom Winschoten zijn afgezet tijdens de Dollardoverstromingen.

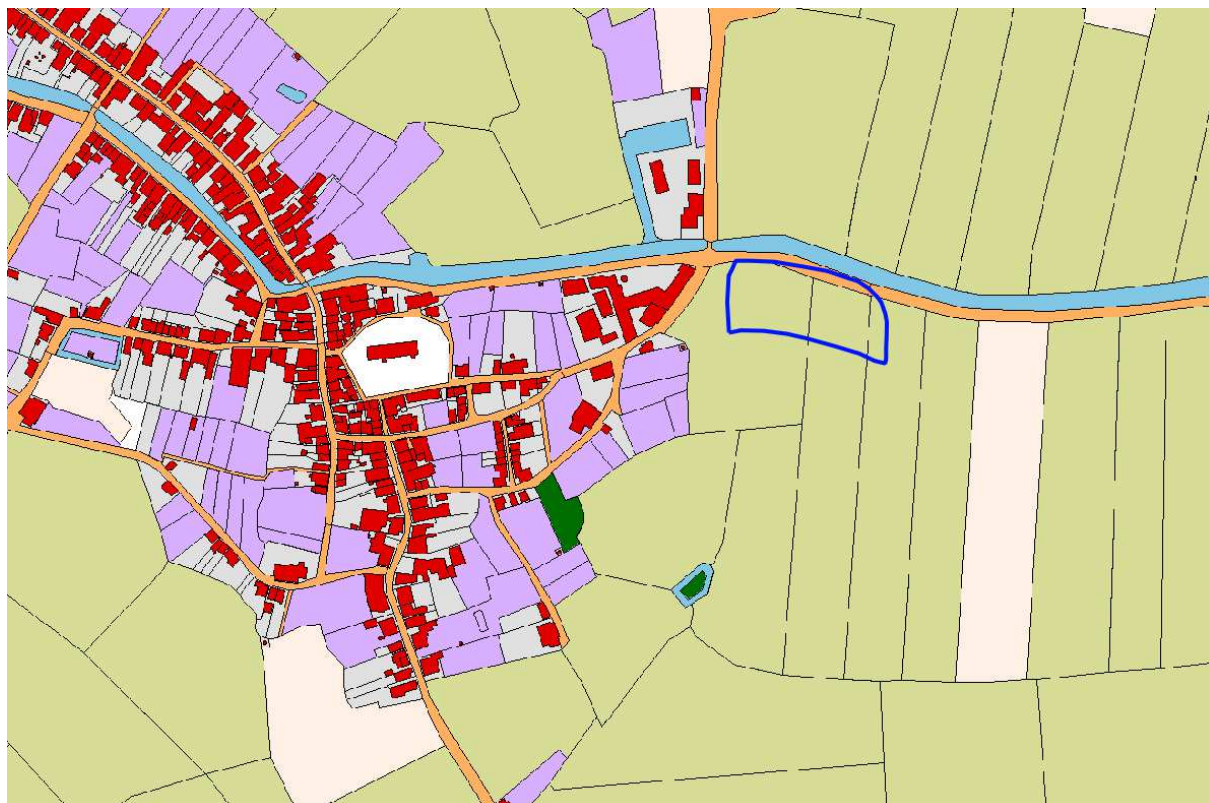
Het plangebied ligt aan de oostelijke rand van de pleistocene opduiking van Winschoten en grenst daar aan de kleiafzettingen van de Dollard. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is de hoge ligging van Winschoten duidelijk te zien. Ook de pleistocene opduikingen van Westerlee en Heiligerlee in het westen en Beerta in het noordoosten zijn duidelijk zichtbaar (zie bijlage AHN2-kaart). Op de fysisch geografische kaart is het plangebied niet gekarteerd. Op basis van het gekarteerde omringende gebied kan worden afgeleid dat het plangebied waarschijnlijk op een vlakke getij-afzettingenvlakte en/of een zeeboezemvlakte (codes Mv2 en Mv4; zie bijlage Fysisch geografische kaart). Op de bodemkaart is het plangebied evenmin gekarteerd. Afgaande op de omgeving betreft de bodem van het plangebied uit kleibestaande kalkarme poldervaaggronden (codes Mn82C en Mn85C; zie bijlage Bodemkaart). Tevens is het, gezien de stedelijke aard van de nederzetting Winschoten, waarschijnlijk dat in en nabij het plangebied een ophogingspakket aanwezig is. Dit pakket bestaat doorgaans uit homogeen gekleurde humeuze grond, vermengd met afval zoals puin en scherven. Afhankelijk van de aard van de ondergrond ligt dit pakket op zandafzettingen, kleiafzettingen of veenafzettingen.

Het plangebied is niet geregistreerd als archeologisch terrein (AMK-terrein). Ook zijn er uit het plangebied geen archeologische waarnemingen bekend (geen waarnemingen geregistreerd in de archeologische database Archis). Direct ten westen van het plangebied ligt het AMK-terrein 15275 dat de oude kern van Winschoten en de voormalige vesting van Winschoten omvat. Overigens is de situering van de vesting Winschoten niet geheel juist in Archis geregistreerd en hebben de vestingwerken meer naar het oosten doorgelopen. In 2009 is tijdens een archeologisch onderzoek direct ten zuiden van het plangebied vermoedelijk de oostelijke vestinggracht aangetroffen (Archiswaarneming 423994). In 1999 werd iets westelijker eveneens deze gracht aangetoond (Archiswaarneming 40305). Op basis van de genoemde waarnemingen en recent onderzoek is in 2014 door Libau een nieuwe projectie van de vesting gepubliceerd (zie bijlage Kaart archeologie). Uit deze projectie blijkt dat het plangebied vlakbij het voormalige bastion Rabenhaupt is gelegen.

Op de beleidskaart archeologie van de gemeente Oldambt valt het plangebied net buiten de aanduiding 'historische kern/bebouwing, zijlen en verschaningen' (zie figuur 2). Op deze kaart is tevens te zien dat in het westelijk deel van het plangebied een hoge verwachting op de aanwezigheid van archeologische resten is.



Figuur 2: Uitsnede van de archeologische beleidskaart van de gemeente Oldambt (Libau, 2010). Het plangebied is globaal aangegeven met een rode ovaal.



Figuur 3: Uitsnede van de kadastrale minuut (gemeente Winschoten, sectie F blad 2 en 3, sectie C blad 1; www.hisgis.nl) uit 1823. Het plangebied is aangegeven met een blauwe lijn.

Op de kadastrale minuut uit 1823 (gemeente Winschoten, sectie F, blad 2 en 3 en sectie C blad 1) is te zien dat het plangebied net buiten de toenmalig bebouwde kom ligt (zie figuur 3). Tevens is op deze kaart te zien dat het plangebied in gebruik was als weiland. Het westelijk deel van het plangebied was in handen van de schout Eisso (Eisse) Post en mede eigenaren. Het oostelijk deel was in handen van de koopman Jan Groenier en landbouwer Lambertus Hindriks Ludens. Post bezat eveneens de steenfabriek ten westen van het plangebied en de houtzaagmolen ten noordwesten van het plangebied (bron: www.hisgis.nl). Het is aannemelijk dat de aanvoer van grondstoffen van de steenfabriek en de afvoer van de bakstenen grotendeels, zo niet volledig over het water van de Rensel en, westwaarts aansluitend, het Winschoterdiep plaatsvond.

Eerder onderzoek

Binnen het plangebied en in de directe omgeving heeft een aantal archeologische veldonderzoeken plaatsgevonden. Hieronder wordt kort ingegaan op deze onderzoeken.

Binnen het oostelijk deel van het plangebied heeft Grontmij in 2008 een booronderzoek uitgevoerd. Uit dit onderzoek is gebleken dat de bodem in het oostelijk deel van het onderhavige plangebied bestaat uit een sterk verstoorde laag, welke ligt op veen en klei op zand. Binnen het plangebied zijn archeologische resten aangetroffen. Het onderzoeksbureau verwacht dat deze resten door verspoeling in het gebied terecht zijn gekomen (Boon & Boekema 2009). Ten zuiden van het plangebied heeft Grontmij, wederom in 2008, een booronderzoek uitgevoerd waarbij een vergelijkbare bodemopbouw is aangetroffen. Hierbij zijn geen archeologische resten aangetroffen (Boon 2009).

Direct ten westen van het plangebied heeft in 2009 door ARC een archeologische begeleiding plaatsgevonden van de aanleg van een parkeerterrein. Tijdens dit onderzoek zijn onder andere een laat middeleeuwse akkerlaag, vele fragmenten kogelpotaardewerk en mogelijke resten van de vestinggracht aangetroffen (Lenting & van Malsen, 2011).

Overweging en advies

Het plangebied is gesitueerd aan de oostelijke rand van de oude kern van Winschoten, nabij het voormalige bastion Rabenhaupt. In het oostelijk deel van het plangebied zijn tijdens veldonderzoek in 2008 geen intacte archeologische resten aangetroffen. Direct ten westen van het plangebied zijn tijdens veldonderzoek in 2009 archeologische resten vanaf de late middeleeuwen aangetroffen.

Op basis van de bovenstaande informatie wordt de kans op de aanwezigheid van archeologische resten voor het westelijk deel van het plangebied groot geacht. Daarom dienen eventuele bodemingrepen vooraf te worden gedaan door een archeologisch booronderzoek bestaande uit 6 boringen verdeeld over het westelijk deel van het plangebied. Het booronderzoek heeft tot doel de bodemopbouw in kaart te brengen en de aan- of afwezigheid van archeologische resten aan te tonen. Tijdens het onderzoek dient te worden gelet op het voorkomen van archeologische indicatoren zoals stadsophogingspakketten, aardewerk, botmateriaal, oud puin onder de bouwvoor, oude akkerlagen en brandlagen. Afhankelijk van de uitkomsten van het booronderzoek wordt bepaald of en in welke vorm aanvullend archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

Binnen het oostelijk deel van het plangebied worden op basis van het in 2008 uitgevoerde veldonderzoek geen intacte archeologische resten verwacht. Nader archeologisch onderzoek wordt daarom voor dit deel van het plangebied niet nodig geacht. Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen dan geldt krachtens de Monumentenwet (1988) een meldingsplicht. Vondsten dienen zo spoedig mogelijk te worden gemeld bij het bevoegd gezag (de gemeente Oldambt) en bij Libau.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- AHN2-kaart;
- Bodemkaart;
- Kaart archeologie.



Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Groningen 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.

Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen.

Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Boon, H., 2009. *Archeologisch onderzoek Brugstraat Winschoten*. Grontmij archeologische rapporten 723. Grontmij, Assen.

Boon, H., & Y. Boekema, 2009. *Archeologisch onderzoek Renselkade te Winschoten*. Grontmij archeologische rapporten 722. Grontmij, Assen.

Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen. Provincie Groningen 2004.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1851. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

HISGIS (www.hisgis.nl).

Historisch kaartmateriaal (www.watwaswaar.nl).

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.1. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).

Lenting, J.J. & N. van Malsen, 2011. *De archeologische begeleiding van werkzaamheden ten behoeve van de aanleg van een parkeerterrein op het Burgemeester Schönfeldplein te Winschoten, gemeente Oldambt (Gr)*. ARC-Rapporten 2010-221. ARC bv, Groningen.

Luchtfoto's Google Earth.

Schroor, M. & J. Meijering, 2007. *Golden Raand. Landschappen van Groningen*. In boekvorm uitgevers bv., Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000. Blad 7 West Groningen Uitgave 1973* Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.).

Versfelt, H.J., 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland. 1773-1794*. Heveskes Uitgevers, Groningen.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitevers, Groningen/Veendam.



Archeologische periodes

paleolithicum

paleolithicum vroeg
paleolithicum midden
paleolithicum laat
 paleolithicum laat A
 paleolithicum laat B

tot 8800 v.Chr.

tot 300000 C14
300000 - 35000 C14
35000 C14 - 8800 v.Chr.
35000 - 18000 C14
18000 C14 - 8800 v.Chr.

mesolithicum

mesolithicum vroeg
mesolithicum midden
mesolithicum laat

8800 - 4900 v.Chr.

8800 - 7100 v.Chr.
7100 - 6450 v.Chr.
6450 - 4900 v.Chr.

neolithicum

neolithicum vroeg
 neolithicum vroeg A
 neolithicum vroeg B
neolithicum midden
 neolithicum midden A
 neolithicum midden B
neolithicum laat
 neolithicum laat A
 neolithicum laat B

5300 - 2000 v.Chr.

5300 - 4200 v.Chr.
5300 - 4900 v.Chr.
4900 - 4200 v.Chr.
4200 - 2850 v.Chr.
4200 - 3400 v.Chr.
3400 - 2850 v.Chr.
2850 - 2000 v.Chr.
2850 - 2450 v.Chr.
2450 - 2000 v.Chr.

bronstijd

bronstijd vroeg
bronstijd midden
 bronstijd midden A
 bronstijd midden B
bronstijd laat

2000 - 800 v.Chr.

2000 - 1800 v.Chr.
1800 - 1100 v.Chr.
1800 - 1500 v.Chr.
1500 - 1100 v.Chr.
1100 - 800 v.Chr.

ijzertijd

ijzertijd vroeg
ijzertijd midden
ijzertijd laat

800 - 12 v.Chr.

800 - 500 v.Chr.
500 - 250 v.Chr.
250 - 12 v.Chr.

Romeinse tijd

Romeinse tijd vroeg
 Romeinse tijd vroeg A
 Romeinse tijd vroeg B
Romeinse tijd midden
 Romeinse tijd midden A
 Romeinse tijd midden B
Romeinse tijd laat
 Romeinse tijd laat A
 Romeinse tijd laat B

12 v.Chr. - 450 n.Chr.

12 v.Chr. - 70 n.Chr.
12 v.Chr. - 25 n.Chr.
25 - 70 n.Chr.
70 - 270 n.Chr.
70 - 150 n.Chr.
150 - 270 n.Chr.
270 - 450 n.Chr.
270 - 350 n.Chr.
350 - 450 n.Chr.

middeleeuwen

middeleeuwen vroeg
 middeleeuwen vroeg A
 middeleeuwen vroeg B
 middeleeuwen vroeg C
 middeleeuwen vroeg D
middeleeuwen laat
 middeleeuwen laat A
 middeleeuwen laat B

450 - 1500 n.Chr.

450 - 1050 n.Chr.
450 - 525 n.Chr.
525 - 725 n.Chr.
725 - 900 n.Chr.
900 - 1050 n.Chr.
1050 - 1500 n.Chr.
1050 - 1250 n.Chr.
1250 - 1500 n.Chr.

nieuwe tijd

nieuwe tijd A
nieuwe tijd B
nieuwe tijd C

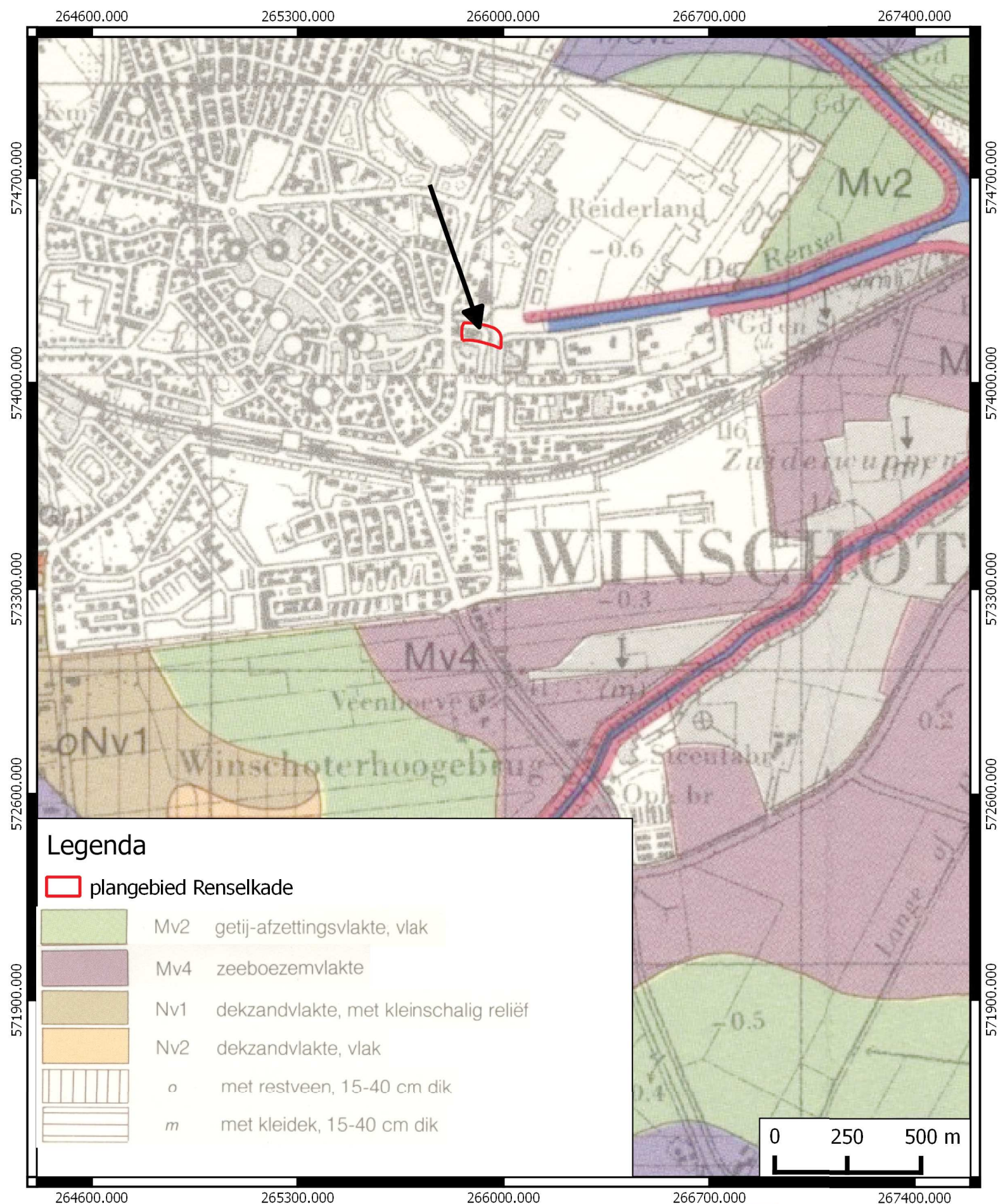
1500 - heden

1500 - 1650 n.Chr.
1650 - 1850 n.Chr.
1850 - heden



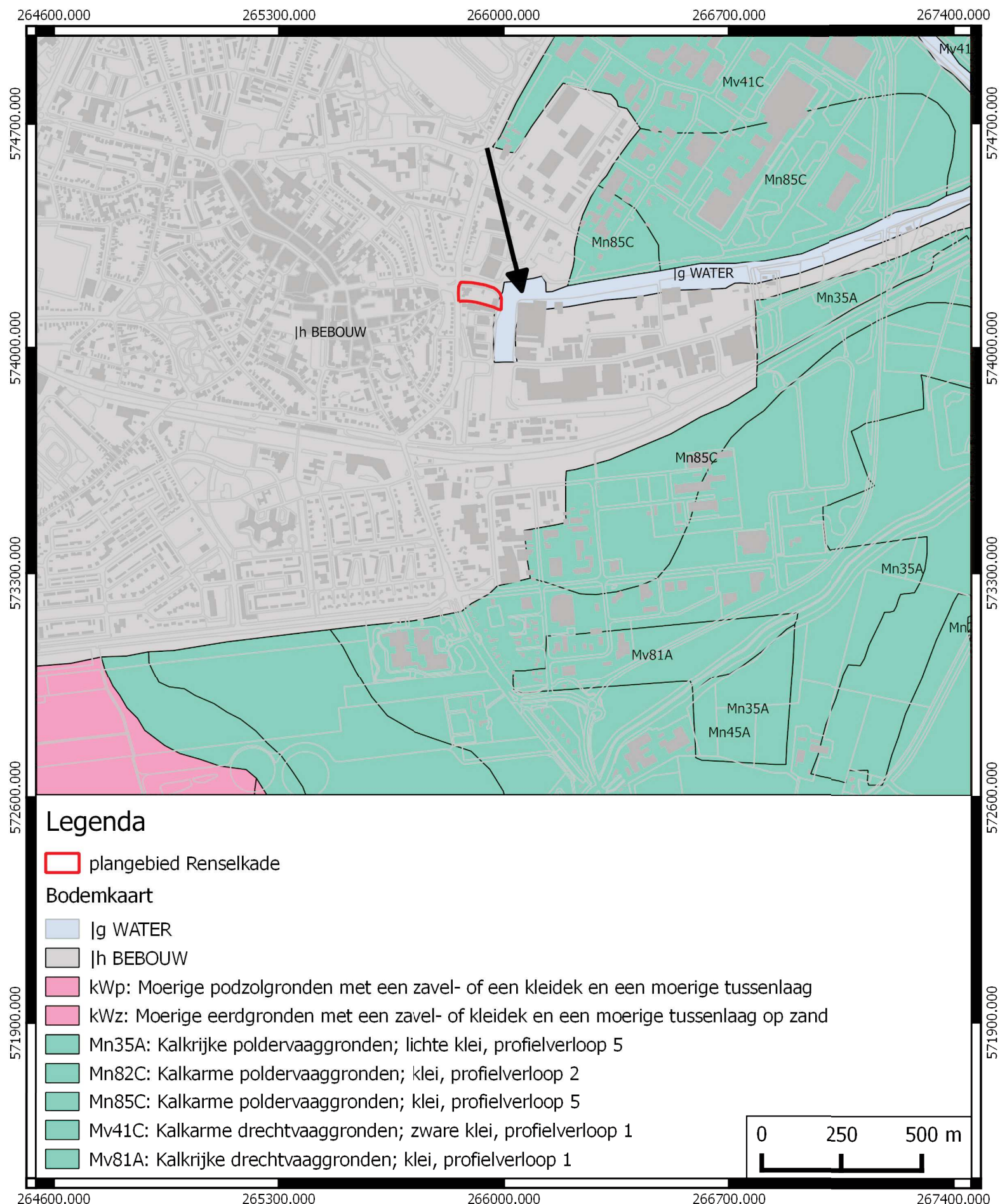
Fysisch geografische kaart

Renselkade te Winschoten



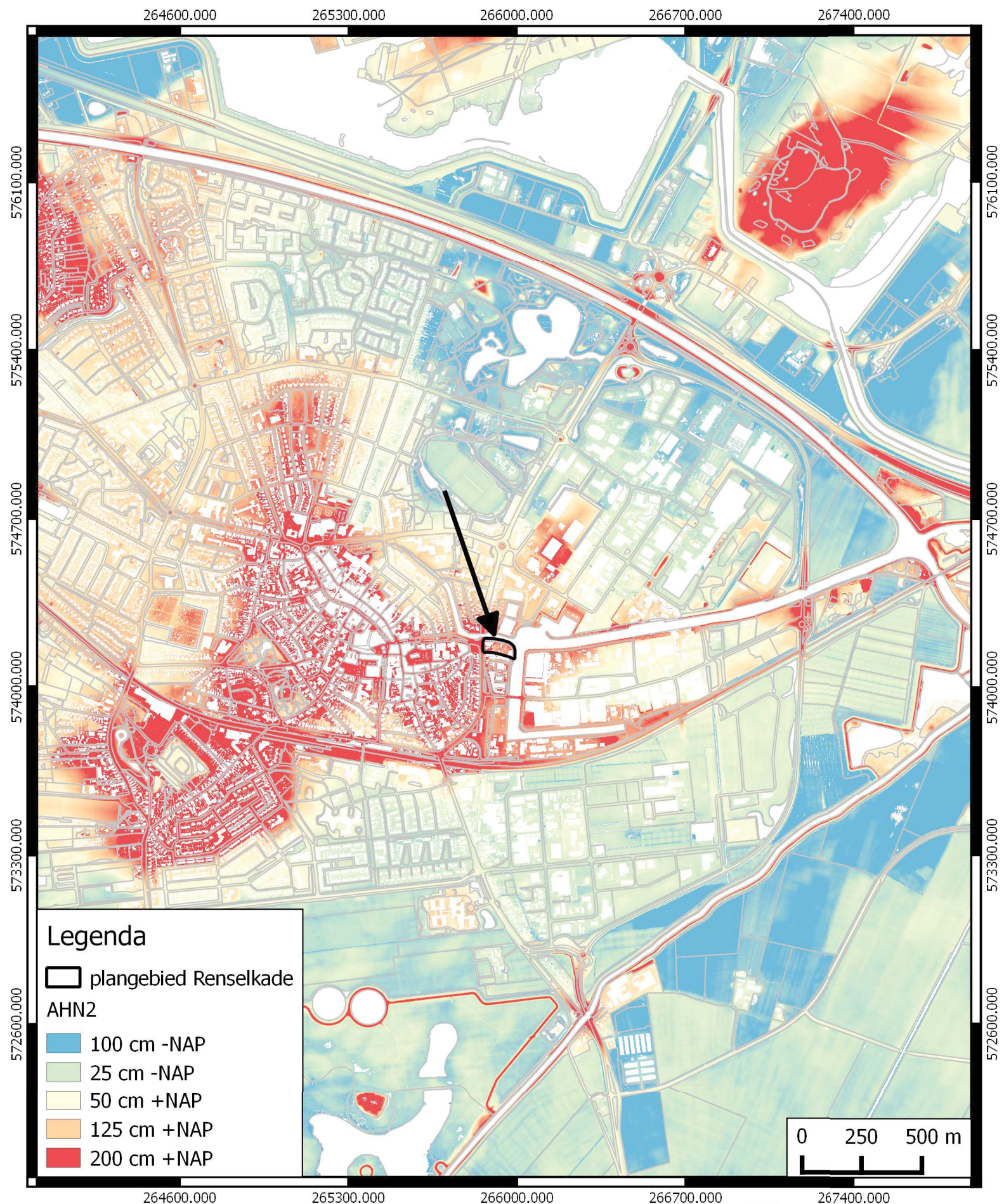
Bodemkaart

Renselkade te Winschoten



AHN2-kaart

Renselkade te Winschoten

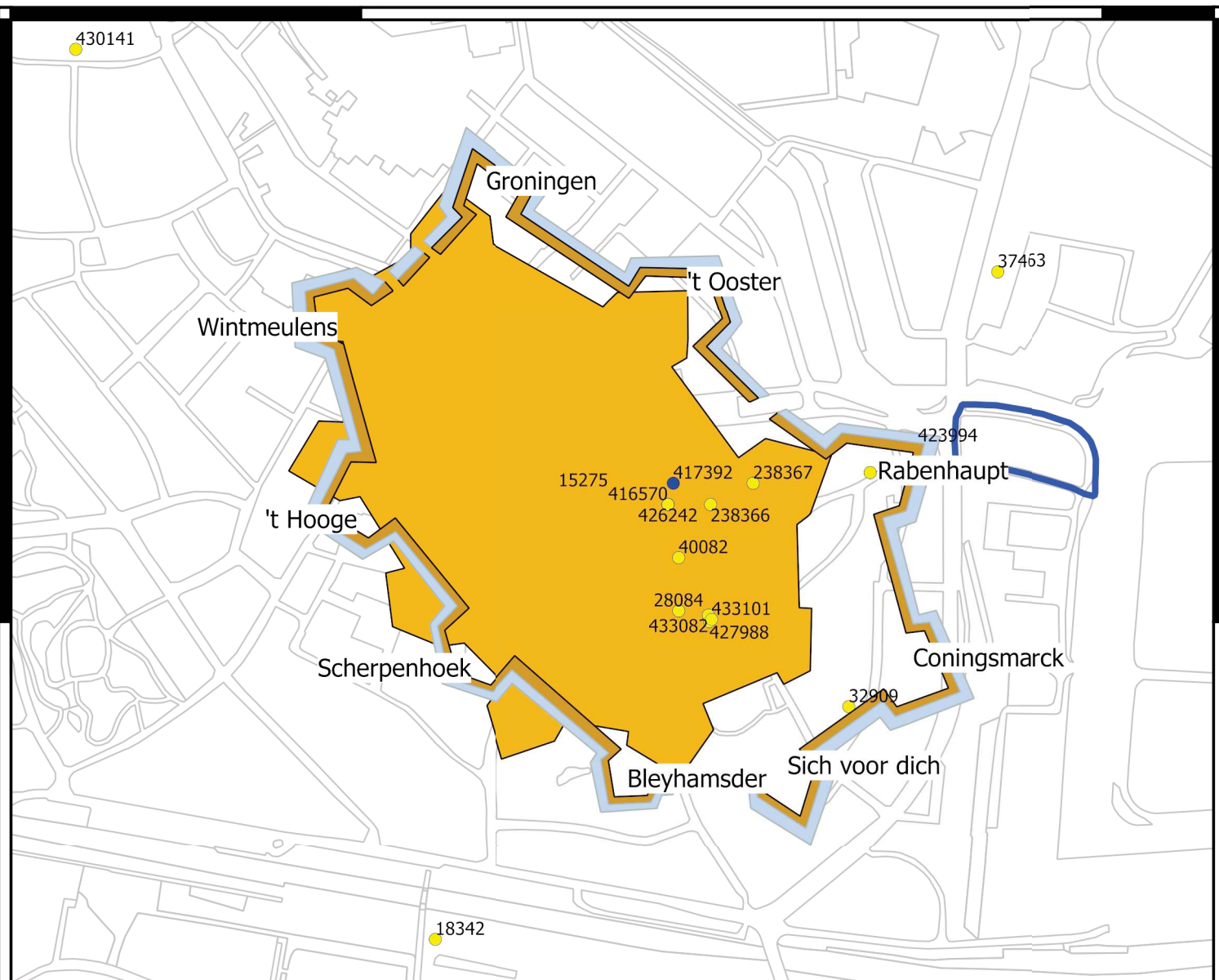


Kaart archeologie

Renselkade te Winschoten

265300.000

266000.000



Legenda

plangebied Renselkade

AMK terreinen

- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd

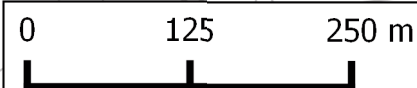
waarnemingen

vondstmeldingen

Projectie vesting, Libau 2014

Gracht

Wal



265300.000

266000.000



Libau, 23 maart 2015